

KAPITOLA 1

Kto som?

Jednej noci pri splne mesiaca som stál sám na brehu rieky a mlčky som hľadel na oblohu. Všade navôkol vládlo ticho a bolo by počuť padnúť aj špendlík. Zrazu som započul zvuk, a keď som sa obrátil, uvidel som vedľa seba stáť mladého mnícha. Plakal. Požiadal som ho, aby si ku mne sadol, a istý čas sme sedeli v tichu, moja ruka spočívala na jeho pleci. Nemal som mu čo povedať a situácia si to ani nevyžadovala, a predsa sa zdalo, že moje láskavé ticho mu prináša útechu. Netuším, ako dlho sme tam takto sedeli, no napokon prehovoril. „Chcem vidieť Boha,“ povedal. „Povedz mi, existuje Boh alebo nie? Neprenasledujem len prelud?“

Čo som mu mohol povedať? Pritiahol som si ho bližšie k sebe. Hlavou mi prebehla myšlienka: „Nepoznám iného Boha než lásku. Kto prehliada lásku a hľadá Boha, určite ho minie. Kto hľadá akýkoľvek iný chrám než chrám lásky, iba sa čoraz viac vzdáľuje od božskosti.“ Toto boli moje myšlienky. Napriek tomu som mlčal.

„Prosím, povedz mi niečo,“ prosil ma. „Vyhľadal som ťa s veľkou nádejou. Nemôžeš mi ukázať Boha?“

Čo som mu mohol povedať? Pobozkal som jeho slzami zaliate oči, naplnené nádejou, plné túžby uvidieť Boha. Vari je Boh niečo vonkajšie, niečo, čo možno vidieť?

Napokon som mu povedal: „Presne túto otázku, ktorú si položil mne, kedysi položili aj Ramanovi Maharišimu. Ramana odpovedal: ‚Boha nemožno vidieť, ale ak človek chce, môže sa stať bohom.‘ To isté hovorím aj ja.“

„Je bezvýznamné hovoriť, že chceš nájsť Boha. Ako môžeš nájsť niečo, čo si nikdy nestratil a čím si ty sám? Jediná vec, ktorú nemôžeš vidieť, je tvoje vlastné ja. A predstava, že Boha uvidíš ako vonkajšiu bytosť, ho jednoducho oddeľuje od samotného ja. Boh je tvoje ja, on je tvoja duša – a preto ho nikdy nebudeš schopný uvidieť. A, priateľ môj, ak Boha predsa uvidíš, vedz dobre, že je to len výplod tvojej fantázie. Ľudská myseľ dokáže dať formu všetkým svojim predstavám, no keď sa stratíš v týchto výtvoroch svojej mysle, vzdaluješ sa čoraz viac od božskosti aj od samotnej pravdy.“

Tento príbeh pripomínam preto, lebo aj ty chceš vidieť Boha. Prišiel si ma počúvať práve z tohto dôvodu, aby som ti o tom niečo povedal.

V minulosti som Boha hľadal rovnakým spôsobom, avšak odvtedy som si uvedomil márnosť takéhoto hľadania. Pochopil som, že pre svoju neznalosť vlastného ja som nebol schopný poznať pravdu ani božskosť. Musíš poznať svoje vlastné ja, skôr ako môžeš poznať pravdu. A keď je ja poznané, uvedomíš si, že už niet čo ďalšie poznať. Dvere k pravde sa otvárajú kľúčom sebarealizácie. Pravda preniká cez celú existenciu a ja je týmito dverami.

Človek, ktorý nedokáže objaviť svoje vlastné ja a nájsť niečo také blízke a prítomné, nebude schopný nájsť ani nič vzdialené a ďaleké. Hľadanie nejakého vzdialeného cieľa je pokusom vyhnúť sa tomu, čo je nablízku. Naháňanie sa za svetskými vecami sa začína snahou uniknúť sebe samému a neskôr sa mení na hľadanie Boha. Všetky hľadania – okrem hľadania vlastnej vnútornej podstaty – sú pokusmi o útek pred sebou samým.

Pozri sa do svojho vnútra. Čo tam nachádzaš? Iba temnotu, samotu, prázdnotu. A nebeháš azda len v kruhoch, hľadajúc úkryt pred touto temnotou, samotou a prázdnotou? Útek však prináša iba utrpenie, nič viac. Ten, kto sa pokúša vyhnúť sám seba, nenájde nič nikde inde. Všetky snahy, okrem tohto skúmania seba samého, nikam nevedú.

Existujú len dve možnosti – útek pred sebou alebo prebudenie. Na útek je potrebný vonkajší cieľ a na prebudenie úplné rozčarovanie nad zmysluplnosťou vonkajších cieľov.

Pokiaľ tvoj Boh zostáva vonkajší, je len tvojou ilúziou, halucináciou, tvojím nevedomím. Človek si vymyslel Boha, aby unikol pred sebou samým. Prvá vec, ktorú ti teda chcem povedať, je, že niet potreby hľadať Boha, pravdu, nirvánu ani oslobodenie. Musíš hľadať samotného hľadajúceho. Iba toto hľadanie napokon vedie k božskosti, pravde a nirváne. Žiadne iné hľadanie ako hľadanie seba samého nemožno nazvať náboženským.

Pojmy ako sebaopoznanie a sebarealizácia sú veľmi zavádzajúce. Ako môže človek poznať sám seba? Na poznanie je potrebná dualita. Ako teda možno niečo poznať, ak nie sú zapojené dve oddelené veci? Ako je možné poznanie, ako je možná realizácia? Poznanie aj realizácia patria do sveta duality a tam, kde je jednota, strácajú svoj význam aj vierohodnosť.

Podľa mňa je sebarealizácia nemožná – už samotný pojem si protirečí. A predsa zároveň vyzývam k poznaniu seba samého. To isté hovoril Sokrates, rovnako Budha, Mahávira, Kristus aj Krišna. Napriek tomu si musíš uvedomiť, že nech poznáme čokoľvek, nemôže to byť ja, môže to byť len „iné“. Poznať možno iba „iné“, ja je ten, kto poznáva, ten, kto vie – nikdy sa nemôže stať poznaným.

Pýtaš sa teda: Ako možno poznať ja? Keďže poznať možno len objekt, ako môže byť poznaný ten, kto poznáva? Tam, kde je poznanie, je vždy aj subjekt, aj objekt, je tam poznávajúci a aj to, čo je

poznané. A nie je snaha poznať poznávajúceho podobná snahe vidieť vlastné oko vlastným okom? Všimol si si niekedy psa, ktorý sa márne snaží chytiť si vlastný chvost? Chvost sa mu vzdáľuje presne tak rýchlo, ako sa ho snaží uchopiť. Nikdy ho nemôže chytiť, je to nemožné. Rovnakým spôsobom nemôžeš urobiť zo seba objekt poznania. Nemôžem poznať sám seba tak, ako môžem poznať všetko ostatné. Možno práve preto zostáva jednoduchý jav sebapoznania taký ťažký a namáhavý.

Ako teda definovať sebapoznanie? Sebapoznanie určite nie je ten typ poznania, s ktorým sa bežne stretávame. Vôbec nie. Nie je to vzťah medzi poznávajúcim a poznaným. Môžeš ho nazvať najvyšším poznaním, pretože po ňom už niet nič iné, čo by bolo možné poznať. Alebo ho môžeš nazvať najvyššou nevedomosťou, pretože v skutočnosti niet nič, čo by sa dalo poznať. Materiálne poznanie je vzťah medzi subjektom a objektom a sebapoznanie je neprítomnosť subjektu aj objektu. Keď k tomu dôjde, zostáva už len čisté poznanie, nepoškvrnené a neobmedzené.

Všetko vo svete je známe ako objekt poznania. V skutočnosti čokoľvek, čo môže byť poznané, čokoľvek, čo sa ukáže byť poznateľné, je vec. Čokoľvek/ktokoľvek poznáva, je poznávajúci, je „ne-vec“. Vzťah medzi poznávajúcim a poznaným je materiálne poznanie. Ale tam, kde nie je poznávajúci ani objekt poznania – pretože tam, kde nie je poznávajúci, ako môže existovať objekt poznania? –, to, čo zostáva, to poznanie, ktoré zostáva, je sebapoznanie.

Sebapoznanie je absolútne čistý stav poznania. Bolo by ešte presnejšie jednoducho ho nazvať poznaním, pretože v tom okamihu neexistuje ani ja, ani ne-ja. Budha mal pravdu, že nepoužíval slovo ja, pretože v ňom je náznak ega. Ak je ego, ako môže existovať ja?

Ako teda možno dosiahnuť toto poznanie? Aká je cesta? Kde sú dvere?

Raz som bol hosťom v dome, ktorý bol taký preplnený vecami, že takmer nebolo kam stúpiť. Dom bol veľký, ale pretože bol taký preplnený, zdal sa byť malý. V skutočnosti bol dom neviditeľný: dom je prázdny priestor uzavretý stenami, nie samotné steny. Priestor je dom, je to ten priestor, v ktorom žijeme.

Večer mi hosťiteľ povedal: „V tomto dome nie je dosť miesta, ako ho získať?“

Zasmial som sa a povedal som mu: „V tvojom dome je dosť miesta. Je tu, nechýba, iba si ho zakryl vecami. Ak sa niektorých vecí zbavíš, zistíš, že priestor sa vrátil. Je tu už teraz, len je zahltený vecami, zmenšil sa. Odstráň veci a priestor je tu – hneď, teraz.“

Proces sebapoznania je rovnaký. „Ja“ je tu vždy. Či bdieš, alebo spíš, či sedíš, alebo kráčaš, či prežíváš potešenie alebo bolesť – „Ja“ je tu. Či je človek vzdelaný alebo nevedomý, „Ja“ je prítomné. Prítomnosť „Ja“ nemožno spochybníť. Možno pochybovať o všetkom ostatnom na svete, no nemožno pochybovať o vlastnej existencii. Descartes povedal: „Aj keď pochybujem, som tu. Kto by pochyboval bezo mňa?“

No kto je toto „Ja“? Čo je toto „Ja“? Ako poznať toto „Ja“? To, že som, je isté, ale čo som, kto som? „Som“ nemožno spochybníť. Rovnako však nemožno spochybníť ani to, že viem, že vnímam, že mám vedomie, že mám schopnosť vidieť. Je možné, že to, čo viem, je nepravdivé, že je to fantázia, no moja schopnosť poznávať je skutočná.

Zvážme teda tieto dva fakty. Po prvé, faktom je tvoja existencia. A po druhé, faktom je, že v tebe existuje schopnosť vnímať, poznávať. Iba na základe týchto dvoch faktov možno objaviť cestu.

Vieš, že si, ale nevieš, kto si. Čo teda treba urobiť? Najprv musíš skúmať svoju schopnosť poznávať. Nemáš inú možnosť. Schopnosť poznania tu je, ale je zakrytá objektmi, vecami, ktoré

prostredníctvom nej poznávaš. Znova a znova sa to deje rovnakým spôsobom: jedna myšlienka ustupuje druhej, jeden objekt je nahradený iným. Sotva sa tvoje poznanie odpúta od jedného objektu, už je zajaté ďalším.

Keby sa však táto schopnosť poznávať odpútala od objektov, keby jednoducho existovala bez čohokoľvek vonkajšieho, na čo by sa mohla zamerať – čo by sa potom stalo? V takomto prázdne, kde by nebolo nič, čo by bolo možné pochopiť, neobrátilo by sa poznanie späť k sebe samému? Nespoznalo by vtedy poznanie samo seba?

Keď je poznanie oslobodené od akéhokoľvek objektu, usadí sa v sebe samom. Keď nie je viazané na žiadny objekt, je čisté. Táto čistota a samotná prázdnota je sebaopoznanie. Keď je vedomie bez objektu, myšlienky či voľby, vtedy hovoríme o sebarealizácii.

V tomto uvedomení neexistuje ani poznávajúci, ani objekt. Niet ani slova pre toto poznanie. Lao-c' povedal: „Čokoľvek povieš o pravde, stáva sa to lžou, len čo to vyslovíš.“ A predsa, existuje niečo, o čom človek hovoril viac než o pravde? Keď hovoríme, že je nepomenovateľná, už ju opisujeme. Poznanie je nad slovami, no láska sa chce deliť o radosť, svetlo, slobodu, hoci tieto náznaky sú neúplné a nedokonalé. Keď niekto prvýkrát ochutná nejakú sladkosť, aj ten, kto nevie hovoriť, sa chce o svoje skúsenosti podeliť. Možno nevie nič povedať, ale aspoň toto sa dá vyjadriť – že *chce* niečo povedať.

Lenže keď sa chytíme týchto neúplných náznakov, vznikajú obrovské nedorozumenia.

Človek, ktorý hľadá ja tak, ako hľadá obyčajný objekt, je od prvého kroku na nesprávnej ceste. Ja nie je poznateľné a nemôže sa stať predmetom túžby. Ja nie je vôbec objekt. Nedá sa naň mieriť ako na nejaký cieľ, pretože je to vnútorná podstata samotného hľadajúceho. V tomto hľadaní nie sú hľadajúci a to, čo sa hľadá, oddelené. Iba

tí, ktorí nič nehľadajú, dokážu nájsť ja. Iba tí, ktorí sa vyprázdnia od všetkého poznania, môžu poznať ja. A keď sa nakoniec všetko hľadanie vzdá, vedomie dosiahne svoj prirodzený stav, v ktorom vždy bolo.

Raz sa niekto opýtal Budhu, čo získal osvietením. Budha odpovedal: „Nič. Stratil som veľa, ale nezískal som nič. Prišiel som o svoje vášne a myšlienky, stratil som svoje zápasy a túžby, ale získal som len to, čo mi veky vekov patrilo.“

To, čo nemožno stratiť, je tvoja vrodená podstata, božskosť, pravda. A čo je pravda? Pravda je to, čo je navždy, od večnosti k večnosti. Aby si našiel túto pravdu, svoju vnútornú podstatu, musíš zo svojho vedomia vymazať všetko, čo je nepravdivé. Pravdu poznáš až vtedy, keď stratíš všetko, čo sa dá stratiť. Pravda je dosiahnutá v okamihu, keď stratíš svoje sny.

Priateľu, dovoľ mi to povedať ešte raz – pravda je dosiahnutá v okamihu, keď stratíš svoje sny. Keď všetky tvoje sny pominú, to, čo zostane, je tvoje ja, pravda, sloboda.